

ANNEKE VAN BAALEN

Zwakke ego's

De vrouw bestaat niet is veel leuker dan *Renate Rubinstein* en *Emma Brunt!* Hoe leuk een anti-feministisch boek voor een radikaal-feminist is, hangt natuurlijk af van de verhouding tussen het aantal politieke vijandinnen dat beschadigd wordt, en het aantal keren dat de auteur je zelf op het hart trapt. Die verhouding ligt bij 't Hart veel gunstiger dan bij Rubinstein en Brunt. Rubinstein haat alle soorten feministen zo intens dat ze er zelden grappig over is, en Brunt wordt soms door een oude rankune tegen de Bonte Was gedreven om onwaarheden te vertellen. Beiden zijn voor mij dus niet echt ontspannend, hoe prettig ik het ook vind om de verloedering van de vrouwenbeweging aan de kaak gesteld te zien. Maarten 't Hart staat echter zo ver van de vrouwenbeweging af, dat hij de juiste distantie heeft voor werkelijk vrolijke satire - iets wat wij in deze loden tijd hard nodig hebben.

Behalve satire bevat het boek ook serieuze kritiek op feministen die zich volgens 't Hart niet aan de grondslagen van het feminisme houden, daarnaast allerlei aanvallen op die grondslagen zelf (die ik het liefst zou overslaan, maar dat kan natuurlijk niet) en verder een rijkdom aan eigen ervaringen.

Die eigen ervaringen doen mij denken aan de scène uit *The secret policemen's ball*, waarin enige mannen in avondkleding opscheppen over hun arme jeugd - een wedstrijd die gewonnen wordt door de man wiens ouders zo arm waren dat hij alleen 's nachts tussen 2 en 5 een beetje kon slapen, omdat ze in een kartonnen doos op de snelweg woonden. Mocht er ooit nog eens een wedstrijd worden uitgeschreven welke man in Nederland als kind (alle gruwelverhalen van 't Hart betreffen zijn jeugd) het bitterst door vrouwen is onderdrukt, dan komt de volgende passage zeker in aanmerking:

'En nu heet het opeens dat vrouwen met een "zwakke ego" de wereld in worden gestuurd. Wie dat gelooft moet maar eens brood gaan bezorgen in de Paul Krugerstraat in Maassluis en dan bij elk huis zeggen (zoals ik eens heb moeten doen): "Ik kan vandaag geen gesneden wit leveren want de snijmachine was kapot." Dan zal men eens zien wat al die "zwakke ego's" vermogen. Eén van die zwakke ego's deelde mij mee: "Donderstraal op, ik heb geen broodmes, ik moet gesneden brood hebben. God, wat jammer dat ik geen broodmes heb, anders stak ik het dwars door je heen." Een ander zwakke ego heeft mij met mijn hoofd in de bakkerskar geduwd en toen haar dochter verzocht om het deksel op mijn nek te laten vallen. En laat dat zwakke dochterego dat nu nog doen ook! Bij een andere gelegenheid heeft een vrouw uit diezelfde straat, toen ik haar geen gevulde koeken kon leveren, mij in de bakkerskar getild en het deksel erop gedaan. Aan de buitenkant zette zij de knip vast, zodat ik minstens twintig minuten lang tussen de krentenbollen gevangen heb gezeten.'

Prachtig! De rest van de ervaringen zijn wat minder meeslepend, maar toch heel goed te lezen. Omdat ze verder met het betoog niet zoveel te maken hebben - 't Hart baseert zijn theorie op eigen ervaringen, omdat hij denkt dat feministen dat ook doen, maar dat hoeven we niet serieus te nemen - ga ik nu verder met het tweede thema, de verloedering ('t Hart: 'uitwassen') van de vrouwenbeweging.

Nu, daar zit zoveel moois bij, dat kan ik niet allemaal opschrijven. Het hoogtepunt is het artikel uit de NRC van vijf jaar geleden, waarin hij *Anja Meulenbelt* en *Henk van der Meyden* aan elkaar koppelt, en waar hij zo trots op is dat hij het in zijn geheel heeft opgenomen. Er staat geen woord feminisme in dit stuk, maar ik geloof niet dat het mogelijk is om Meulenbelts commerciële instelling effectiever duidelijk te maken. Helaas, kritiek als deze schijnt averechts te werken - onmiddellijk wierpen zich weer allerlei vrouwen, zoals *Hanneke Groenteman* en *Etty Mulder*, op om de pionier van de feministiese korruptie te verdedigen. Het terrein van de feministiese korruptie is in de vijf jaar verschoven: van het propageren van de seksuele revolutie, zoals in 'De schaamte voorbij' en in de toen in de mode zijnde sekstrainingen en -therapieën naar de seksuele revolutie van het moederschap. Deze trend is

¹ Maarten 't Hart, *De vrouw bestaat niet*, De Arbeiderspers, Amsterdam 1982. Deze recensie stond in *Folia Civitatis* 13-3-1982 en is opgenomen in *Tegennatuurlijk*, De Bonte Was 1985

gebaseerd op 'Uit vrouwen geboren' van *Adrienne Rich*, dat in vrouwenstudieskringen juichend omhelsd is als tegengif tegen het radikale standpunt, dat je er in de bestaande verhoudingen verstandiger aandoet helemaal geen kinderen te krijgen. De Vrouwenkrant van juni 1981 heeft geprobeerd vrouwen te waarschuwen dat dit een reaktionair boek is; 't Hart ondersteunt de kritiek, maar voegt er bemoedigend aan toe dat het al te laat is om er nog iets aan te doen (p. 63).

Het meest serieus is 't Hart in zijn aanval op het geloof in *Jung*, dat door zoveel feministen gekoesterd wordt. Hij noemt *Andreas Burnier*, *Stephanie de Voogd* en *Hanneke van Buuren*; hij had Adrienne Rich er bij kunnen zetten, omdat die zich baseert op Jungs leerlingen *Erich Neumann* en *Esther Harding*. Het eigenlijke werk van de Jungkritiek is hier echter verricht door *Jules de Leeuwe* in 'Carl Gustav Jung en zijn maatschappelijke basis', die een hele serie racistiese en seksistiese uitspraken van Jung heeft verzameld; maar zolang mensen als *Andreas Burnier* Jungs nationaal-socialistiese uitspraken over de Germaanse ziel vergoelijken als 'sociale faux pas' kunnen deze citaten niet vaak genoeg herdrukt worden.

Losse pols

Dat was dan wat leuk en nuttig was; er staan nog wel meer grapjes en trapjes tegen schrijvende vrouwen in, maar de meeste zijn wel erg uit de losse pols. Over dus naar het volgende punt: 't Harts eigen opvattingen over het feminisme. Op blz. 31 staat een zin die daaromtrent het ergste doet vrezen. *'Blijft natuurlijk de vraag open waarom vrouwen, als ze thuis dan zo dominerend zijn, in het openbare leven zo zelden in bestuursfuncties worden aangetroffen. Ik heb daar onvoldoende inzicht in omdat ik mij nooit bemoei met bestuur en beheer, met organisatie en politiek.'*

Tja, dan schieten we er natuurlijk niet veel mee op als hij *Andreas Burnier* te lijf gaat omdat zij het rationele verstand verwerpt - en vervolgens weigert om het te gebruiken voor iets anders dan de natuurwetenschappen. Daarmee slaat hij een weg in die hem bij *Adrienne Rich* zal doen eindigen: van een ontkenning van het onderscheid tussen cultuur en natuur (p. 47), via een pleidooi voor de sociobiologie (boeken bijlage Vrij Nederland jan.1982) naar uitspraken over vrouwelijke 'natuur'. In dit boek probeert hij een houvast op dit hellend vlak te vinden in 'de hormonen' (p. 54), maar dat is natuurlijk flauw. Waarom zou de productie van hormonen bepaald moeten zijn door 'de natuur', en niet door reacties op menselijke verhoudingen? Overigens brengen die hormonen hem ertoe ineens zijn eigen betoog over de vrouwelijke dominantie te ondermijnen: 'Als je aan meisjes de hormonen zou toedienen die in het bloed van jongens cirkuleren, dan zouden zij ook agressiever en actiever worden.' Nog agressiever dan de vrouwen uit de Paul Krugerstraat in Maassluis?

Hij kan dan wel beweren dat hij dit boekje geschreven heeft om een bijdrage te leveren aan de feministiese diskussie, en trots vermelden hoeveel feministiese boeken en bladen hij leest, maar als hij alles overslaat wat daarin over bestuur en beheer etcetera (wij zouden zeggen: over economie en politiek) vermeld wordt, kan hij hoogstens de myte, dat feminisme iets is dat de 'persoonlijke vrije ontplooiing' betreft, helpen versterken. En waarom zou hij ook anders? Die myte is een mannelijk belang, om te verbergen dat het feminisme een strijd is tegen objectieve, onpersoonlijke mechanismen van uitbuiting en overheersing van vrouwen door mannen.

Twintig jaar geleden was 't Hart heel feministies, vertelt hij. Hij was zo entoesiast geworden over *Simone de Beauvoir* en *Betty Friedan*, dat hij daar voortdurend meisjes over toesprak en er zelfs, hoe verlegen hij ook was, een serie lezingen over heeft gehouden! Hij had uit deze boeken begrepen, dat vrouwen zo bevoorrecht zijn - geen rotwerk hoeven doen en mannenkleren mogen dragen - omdat ze onmondig worden gehouden, net zoals kinderen (p. 107).

Dat vrouwen niet werken, had hij uit *Mary Wollstonecraft* - die over de vrouwen van de heersende klasse sprak. Dat in die tijd vrouwen en kinderen de fabrieken vulden, is hem ontgaan. Het huishouden is volgens hem niet eens werk, maar een 'bezigheid', zie p. 105: *'en de vrouw diende haar verzorgende taak op te geven (niet, volgens mij, omdat het een vernederende, tweederangs bezigheid was, maar omdat ze daarmee op subtiele wijze haar man en haar kinderen kon domineren).'*

Kortom, van werktijden en uurlonen heeft hij geen verstand, en dat vrouwenwerk geen prestige heeft vindt hij kennelijk zo normaal ('natuurlijk'?) dat het hem niet eens opvalt. *'In de beroepen die het meeste prestige genieten vinden we inderdaad verhoudingsgewijs véél meer mannen, maar in de beroepen die het slechtste worden betaald en helemaal geen prestige genieten zoals doodgraver, rioolwerker, rattevanger, classificeerder, baggeraar, vuilnisman, plantsoenarbeider, sneeuwruimer en dergelijke vinden we zelfs uitsluitend mannen - tenminste in Nederland.'* (p. 89).

Ach ja, wel acht uur per dag sneeuwruimen, en misschien niet veel meer dan het minimumloon! Wat zouden de zielepieten graag willen ruilen met hun vrouwen, die helemaal geen vrije tijd hebben en als thuiswerkster wel f 2,- per uur kunnen verdienen!

Spiegel

Inderdaad - 'de vrouw bestaat niet'. 't Hart spreekt naar beste weten: hij heeft er nog nooit één gezien, omdat hij altijd heeft gedacht dat hij zo vrouwelijk was dat hij kon volstaan met in de spiegel te kijken. Daarom staat hij alsmaar op de galerij achter het Amsterdamse Vrouwenhuis (p. 124), te wachten tot we hem binnenroepen.

Nu ben ik weer helemaal uit mijn humeur geraakt, terwijl ik toch zo gezellig was begonnen. Waarom heeft die man niet gewoon broodjes gesmeerd bij de vrouwenstaking? Kritiek leveren kunnen we zelf ook wel, nu we over onze misplaatste solidariteit - je mag andere vrouwen niet openlijk aanvallen - heen zijn. Het moeilijke punt is om de discussie op gang te krijgen. Het is immers niet genoeg om over al die uitwassen te zitten giechelen: sommige ontwikkelingen (met name die naar irrationaliteit en 'lijfpolitiek' - kinderen, keuken en kutreligie) zijn te gevaarlijk. Vrouwelijkheidswaan is nu eenmaal, zoals het Duitse blad Emma terecht zegt, het komplement van de fascistiese mannelijkheidswaan.

De discussie over deze verschijnselen komt niet op gang omdat veel vrouwen nog steeds medelijden krijgen met wie op politieke gronden aangevallen wordt. Deze vrouwelijke handicap zal de vrouwenbeweging echter zelf moeten overwinnen. Ik acht overigens niet uitgesloten dat mannen iets aan de strijd tegen de irrationaliteit kunnen bijdragen - maar dan zullen ze toch werkelijk rationeel moeten zijn, hoe moeilijk dat ook voor ze is.